

NORGES HØYESTERETT

Den 12. april 2018 avsa Høyesterett dom i

HR-2018-675-A, (sak nr. 2018/64), straffesak, anke over dom,

A (advokat Øystein Storrvik)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Benedikte Høgseth)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Ringnes**: Saken gjelder straffutmåling for voldtekt, herunder spørsmål om forvaring, og reiser særlig spørsmål om betydningen av flere tidligere domfellelser for voldtekt.
- (2) A, født 00.00.1982, ble 14. februar 2017 satt under tiltale for overtredelse av straffeloven 2005 § 293 første ledd andre punktum, jf. § 292 bokstav a og d, jf. § 291 bokstav b. Grunnet er beskrevet slik:

"Lørdag 7. mai 2016 i tidsrommet ca. kl. 03.00 til 07.00, i -----gaten 00 i Bergen, gjennomførte han vaginalt samleie med B, til tross for at hun var ute av stand til å motsette seg handlingen som følge av ruspåvirkning etter inntak av bl.a. Rivotriltabletter han hadde gitt henne for å gjennomføre det seksuelle overgrep."
- (3) Bergen tingrett avsa dom 16. juni 2017 med slik domsslutning når det gjelder straffekravet:

"1. A, født 00.00.1982, dømmes for overtredelse av straffeloven (2005) § 293 første ledd annet punktum, jf. § 292 bokstav a og d, jf. § 291 bokstav b til forvaring i 10 år, med minstetid på 6 år og 8 måneder.

Varetekt kommer til fradrag med 406 dager."
- (4) A ble også dømt til å betale erstatning til fornærmede.
- (5) A innga fullstendig anke. Anken førte ikke frem. Ved Gulating lagmannsretts dom 8. desember 2017 ble straffen fastsatt som i tingretten. Én fagdommer mente likevel at forvaringstiden burde settes til ni år med en minstetid på seks år.

- (6) A har anket til Høyesterett. Anken gjelder saksbehandlingen og straffutmålingen, og det ble i tillegg begjært ny behandling av sivile krav. Høyesteretts ankeutvalg har tillatt fremmet anken over straffutmålingen.
- (7) *Jeg er kommet til at A skal dømmes til forvaring med en tidsramme på åtte år og en minstetid på fem år og fire måneder.*
- (8) Jeg vil først redegjøre for saksforholdet:
- (9) A og fornærmede traff hverandre tilfeldig på gaten fredag 6. mai 2016 ved 17.00–18.00-tiden. A var lettere beruset, og fornærmede var full etter å ha vært på fest i nærmere et døgn. Hun hadde spist lite og hadde ikke sovet siden natt til torsdag.
- (10) Etter å ha vært på et utested gikk de til As leilighet. I leiligheten var blant annet As tidligere samboer, C. Senere på kvelden gikk A og en kollega, som hadde kommet innom, på byen, mens fornærmede ble igjen i leiligheten med C. Da A kom tilbake til leiligheten, var han svært beruset. Han fant frem Rivotriltabletter, som han ga til C og fornærmede under foregivende av at tablettene var beroligende, og at fornærmede ville få en rus. Det heter så i lagmannsrettens dom:
- "Fornærmede B forklarte i hovedforhandlingen at hun fikk én tablett, men i politiavhør har hun nevnt 1 ½ tablett. Hun følte ikke noe press for å ta tablett. Tabletten skulle hjelpe 'for å bli rolig'. Etter 10-15 minutter 'ble alt svart'. Det følte som 'hun falt sammen' og hun har ingen minner etter at 'alt ble svart'".**
- (11) A hadde senere på morgenen vaginalt samleie med fornærmede. Dette ble oppdaget av C, og i lagmannsrettens dom heter det at hun beskrev situasjonen "som om tiltalte hadde samleie med en død/livløs person".
- (12) Politibetjenten som kom til stedet om morgenen, forklarte i lagmannsretten at fornærmede måtte vekkes – "hun var 'ekstremt trøtt'". Videre heter det:
- "Det virket for p.betj. Espen Bø som om hun ble redd da hun ble foreholdt at hun kunne ha vært utsatt for et overgrep. Hun sa at hun ikke kjente tiltalte og hun stilte seg uforstående til seksuell omgang med ham."**
- (13) Det fremgår videre av dommen at kombinasjonen av alkohol og klonazepam, som er virkestoffet i Rivotril, kan forventes å gi nedsatt bevissthet, og at tydelig nedsatt bevissthet er en forventet effekt av den påvirkningsgraden som fornærmede hadde.
- (14) Jeg går etter dette over til straffutmålingen.
- (15) A er dømt for overtredelse av § 293 første ledd andre punktum, jf. § 292 bokstav a og d, jf. § 291 bokstav b. Paragraf 293 første ledd kommer til anvendelse fordi A er straffedømt tre ganger tidligere for voldtekt. Den ene domfellelsen gjaldt voldtektsforsøk av en mindreårig. Jeg kommer tilbake til hvilken betydning gjentakelsen skal ha for straffutmålingen.
- (16) Jeg tar utgangspunkt i at normalstraffenivået for voldtekt som faller inn under § 292 bokstav a – voldtekt til samleie – er fire år, jf. Rt-2013-193 med videre henvisninger til Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) og Prop. 97 L (2009–2010).

- (17) Spørsmålet er så hvilket påslag som skal gjøres som følge av at handlingen også oppfyller vilkåret for straffskjerpelse i § 292 bokstav d.
- (18) Paragraf 292 fastsetter i bokstav a til c en straff fra 3 inntil 15 år dersom voldtekten etter § 291 omfatter handlinger som anses som samleie. Etter bokstav d gjelder samme minstestraft og lengstestraft "dersom lovbrøteren har fremkalt en tilstand som nevnt i § 291 bokstav b for å oppnå seksuell omgang", det vil si bevisløshet eller annen tilstand som gjør fornærmede ute av stand til å motsette seg handlingen.
- (19) Når § 292 likestiller denne fremkallelshandlingen med voldtekt til samleie, er dette uttrykk for at lovgiver har ansett slike handlinger særlig straffverdige. Jeg viser til Ot.prp. nr. 28 (1999–2000) side 33, hvor seksuell omgang med noen som ikke kan motsette seg handlingen på grunn av bevisløshet eller av andre grunner omtales. Det fremheves her at "[s]ærlig straffverdig er forholdet i de tilfelle gjerningsmannen har fremkalt tilstanden nettopp i den hensikt å utnytte den etterpå." Dette bør etter mitt syn tilsi et vesentlig påslag i straffen.
- (20) Fornærmede tok Rivotril-tabletten frivillig, men A fortalte henne at "tablettene var beroligende og at hun ville få en rus". Han ga også selv inntrykk av å skulle ta Rivotril, men analysene av blodprøven som ble tatt av ham, påviste ikke virkestoffet klonazepam. A narret altså fornærmede til å ta et rusmiddel som satte henne ute av stand til å motsette seg samleiet, og lagmannsretten har, som tingretten, funnet det bevist at "tiltalte gav Rivotril til B for å forsterke hennes ruspåvirkning slik at han kunne ha seksuell omgang med henne uten motstand fra henne".
- (21) Etter mitt syn kan påslaget i frihetsstraffen for domfellelsen for handling som også omfatter § 292 bokstav d, passende settes til omkring ett og et halvt år.
- (22) Jeg ser så på betydningen av at A tidligere er straffet for voldtekt.
- (23) Paragraf 293 forhøyer strafferammen ved grov voldtekt og gjentakelse til 21 år. Bestemmelsen har denne ordlyden:
- "Grov voldtekt straffes med fengsel inntil 21 år. Det samme gjelder dersom den skyldige tidligere er straffet for handlinger som nevnt i §§ 291, 294 eller 299.**
- Ved avgjørelsen av om voldtekten er grov skal det særlig legges vekt på om**
- a) **den er begått av flere i fellesskap,**
- b) **den er begått på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte, eller**
- c) **den fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på kropp eller helse. Seksuelt overførbare sykdom regnes alltid som betydelig skade på kropp eller helse etter denne paragrafen."**
- (24) I forarbeidene – Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) side 440 – er det fremhevet at straffskjerpelse ved gjentakelse er skilt ut som et selvstendig alternativ ved siden av grov voldtekt. Begrunnelsen er at gjentakelse som straffskjerpene moment er "av en annen art enn de øvrige som er nevnt i § 293 andre ledd som mer direkte gjelder sider ved eller følger av den handlingen som pådømmes".
- (25) Det fremgår videre av samme sted i proposisjonen, at § 293 første ledd andre punktum er en særbestemmelse om strafferammen, som går foran den generelle bestemmelsen i

§ 79 bokstav b om dobling av lengstestrafen ved gjentakelse. De generelle vilkårene i § 79 bokstav b gjelder imidlertid ved anvendelse av den høyere strafferammen i § 293, jf. proposisjonen.

- (26) Jeg nevner i denne sammenheng at fullbyrdelsen av den eldste av As domfellelser ble avsluttet mer enn seks år før handlingen i foreliggende sak ble begått. Den ligger derfor utenfor tidsrammen som er fastsatt i § 79 b. Men uavhengig av om vilkårene for å anvende sidestrafferammer er oppfylt, bør tidligere straffedommer for lignende forhold tillegges vekt i skjerpene retning innenfor den ordinære strafferammen etter alminnelige straffutmålingsprinsipper, jf. § 77 bokstav k og Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) side 272.
- (27) Ved den konkrete straffutmålingen tar jeg utgangspunkt i lovgivers forutsetning i Ot.prp. nr. 8 (2007–2008), hvor det på side 229 uttales at "[d]et bør tillegges markert straffskjerpene betydning om tiltalte tidligere er straffet for seksuallovbrudd."
- (28) Jeg viser videre til den generelle begrunnelsen for straffskjerpelse ved gjentakelse, som er uttalt i Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) side 154:

"Tvert imot ser departementet det slik at de som konsekvent viser at de ikke evner å respektere samfunnets grunnleggende normer, bør møtes med klart skarpere reaksjoner enn de som leilighetsvis foretar straffbare handlinger."

- (29) Hverken forarbeidene eller tidligere rettspraksis gir etter mitt syn vesentlig veiledning for hvilken betydning gjentakelsen skal ha for straffutmålingen i foreliggende sak.
- (30) Jeg viser i denne sammenheng først til Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) side 230. Her omtales Rt-2004-39, som gjaldt voldtekt til samleie av sovende kvinne, og hvor tiltalte hadde en tidligere domfellelse for en voldtekt og et voldtektsforsøk. Departementet mente at påslaget for gjentakelse i et tilfelle som dette burde være opp mot ett år. Gjentakelseelementet er vesentlig sterkere i vår sak, hvor det dreier seg om tre tidligere domfellelser for voldtekt, alle av meget alvorlig karakter.
- (31) Jeg kan heller ikke se at rettspraksis på andre områder hvor det ved straffutmålingen er gitt tillegg for gjentakelse, kan ha avgjørende overføringsverdi. Dette gjelder også straffutmåling ved gjentatt alvorlig voldsutøvelse, se Rt-2005-1186 og Rt-2007-1659, som gjelder handlinger av en annen karakter enn voldtekt.
- (32) Dette er As fjerde dom for voldtekt, og jeg finner grunn til å gjengi saksforholdet i de tidligere domfellelsene relativt utførlig.
- (33) Den første voldtekten ble begått i desember 2002, og han ble dømt til to års fengsel. Straffen omfattet også andre straffbare forhold.
- (34) I tingrettens dom er overgrepet beskrevet slik:

"D har i retten forklart at hun satt inne i et av avlukkene på dametoiletet da døren plutselig ble sparket opp og tiltalte kom inn. Han tok tak med den ene hånden over nesen og munnen hennes og sa at hun skulle holde kjæft. Han holdt henne slik mens andre personer kom inn på toalettet og befant seg utenfor avlukkene. Tiltalte førte ifølge D to eller tre fingre inn i skjeden hennes og gjorde vinkebevegelser med fingrene. Han trakk deretter fingrene raskt ut. D ble fortsatt holdt fast etter dette."

- (35) Tingretten bemerket ved straffutmålingen at voldtekten hadde "et åpenbart element av overfall" og at handlingen fremstod som "et skremmende og krenkende overgrep".
- (36) Bare noen uker etter prøveløslatelsen fra soningen av denne dommen, i juni 2006, begikk A et forsøk på samleie med en jente på 13 år og 11 måneder. Det tok lang tid før dette forholdet ble oppklart, og det ble først endelig pådømt ved Gulating lagmannsretts dom 26. april 2012. Straffen ble utmålt til to års fengsel som etterskuddsdom.
- (37) Saksforholdet her var at A slo følge med jenta, som var på vei hjem ved midnattstid. Han fortalte henne at han nettopp var sluppet ut av fengsel, og hun ble redd. Da hun ikke ville ha noe med ham å gjøre og forsøkte å komme seg unna, svarte han at han ville ta på henne, hvorpå fornærmede svarte at hun er for ung til det – bare 13 år. Det heter så i lagmannsrettens dom:
- "Han holdt armen stramt rundt halsen på fornærmede. Da hun begynte å skrike og rope etter hjelp, strammet han grepet om halsen slik at hun fikk problemer med å puste og uttalte at 'jeg er nødt til å få deg til å holde kjæft' og 'jeg er nødt til å drepe deg dersom du ikke holder kjæft'. Han dyttet henne deretter inn i noen busker bak benken. Da fornærmede tok frem telefonen for å ringe, klemte han hardt rundt hendene hennes og tok den fra henne. Han befølte fornærmede på kroppen - magen og brystene - under klærne. Han kommanderte henne til å ta av dongeribuksen noe fornærmede nektet. Han tar et hardt tak med hånden under kjeven hennes, klemmer til og holder grepet en stund slik at hun ikke klarer å gjøre motstand. Da tiltalte slipper taket, tar fornærmede av seg dongeribuksen og blir liggende på ryggen på bakken. Mens tiltalte holder et hardt grep om halsen hennes med den ene hånden, beføler han fornærmede på kroppen - magen og brystene- under klærne og tok hånden ned i trusen og førte vekselvis en og to fingre inn i skjeden gjentatte ganger. Hun prøver stadig å komme løs, men tiltalte strammet grepet om halsen hennes. Hun blir så liggende helt rolig og da tiltalte slappet av et øyeblikk, klarte hun komme seg unna og løper fra stedet."**
- (38) 13. oktober 2006 begikk han enda en voldtekt. Han ble da idømt forvaring med tidsramme på fem år og minstetid på to år og ti måneder.
- (39) I denne saken voldtok han en ukjent kvinne i hennes leilighet. Fornærmede kjempet imot, og A tok da tak i tommelen hennes og bet kraftig, hvoretter han tok et langvarig og kraftig kvelertak på henne. I tingrettens dom heter det at hun etter dette "var [...] så redd for livet sitt at hun ikke turde å yte mer motstand". Han gjennomførte deretter vaginalt og analt samleie, som etter fornærmedes forklaring varte en relativt lang periode. Etter en stund tiltvang han seg et nytt samleie, og han holdt "hånden mot halsen hennes på en måte som hun oppfattet som trussel om nytt kvelertak".
- (40) Oppsummert dreier det seg om flere tidligere domfellelser for meget alvorlige seksuallovbrudd – to voldtekter og et voldtektsforsøk – hvor han har forgrepet seg på kvinner han tilfeldig har truffet, og hvor han har utøvet vold og trusler mot dem. Én av sakene gjaldt en mindreårig. Både omfanget og forholdenes alvorlige karakter tilsier etter mitt syn en markert straffskjerpelse. Forholdene ble begått omtrent ti år før handlingen i vår sak, men hensett til at han i denne perioden har vært i forvaring og sonet seks år kan tidsforløpet ikke tillegges vekt. Jeg viser videre til at ved alle voldtektene A er dømt for har han vært ruset. Mens han har vært innsatt har han gjennomgått en rekke opplæringstilbud og kurs for å mestre sinne og rustrang, men ikke noe av dette har avholdt ham fra å begå det nye overgrepet i foreliggende sak.

(41) På bakgrunn av det jeg nå har sagt kan fengselsstraffen etter mitt syn passende settes til åtte år.

(42) Spørsmålet er så om A skal idømmes forvaring, jf. straffeloven § 40.

(43) Jeg kan her slutte meg til lagmannsrettens vurdering, hvor det heter:

"A har begått et grovt seksuallovbrudd som beskrevet i straffeloven § 40 første ledd. Dessuten har han tidligere begått tre slike alvorlige lovbrudd som nevnt i første ledd. Det må også antas å være en nær sammenheng mellom de tidligere og det nå begåtte lovbruddet. Lagmannsretten finner det bevist utover enhver rimelig tvil at det er 'en nærliggende fare' for at A på nytt vil begå et alvorlig lovbrudd som nevnt i første ledd. Ved vurderingen av faren for tilbakefall er det lagt vekt på det nærværende og de tidligere begåtte lovbruddene sammenholdt særlig med As atferd og sosiale og personlige funksjonsevne."

(44) Jeg viser videre til at A i den rettspsykiatriske erklæringen til tingretten er diagnostisert med dyssosial personlighetsforstyrrelse. De sakkyndige fremhever blant annet hans gjentatte seksuelle overgrep, trusler og rusmisbruk som risikofaktorer med tanke på nye straffbare handlinger.

(45) Tingretten – som lagmannsretten sluttet seg til – konkluderte slik:

"Tiltalte har til sammen sittet nærmere 10 år i fengsel. Til tross for at tiltalte har gjennomgått programmer (kurs) og gått til psykolog under den tidligere forvaringen, har tiltalte ikke maktet å gjennomføre en stabil livsstilsendring. Da han ble løslatt i nov. 2013, gjenopptok han rusingen med alkohol og illegale rusmidler. Riktig nok kom han seg i arbeid i ett års tid før han ble varetektsfengslet i mai 2016, og han fungerte greit i arbeidsforholdet. Imidlertid hadde han likevel et uklart forhold til rus. Dette kan ha stimulert hans problematiske personlighetstrekk slik at han begikk en ny voldtekt."

(46) Etter mitt syn er det klart at også samfunnsvernet gjør det nødvendig å idømme A forvaring. Tingretten uttalte om dette:

"Det siste vilkåret er om 'fengselsstraff ikke anses tilstrekkelig til å verne andres liv, helse eller frihet', jf § 40, 1. ledd. Retten skal vurdere om det ved løslatelse etter soning av hele fengselsstraffen er fare for nye seksuallovbrudd, jf Magnus Matningsdal: side 368 og 69, pkt 5. I dette tilfellet blir tidspunktet ni år fram i tid (10 år minus ett år i varetekt).

...

'Emosjonelt gir han uttrykk for stor omtanke for sin sønn. Men han gir ikke uttrykk for noen spesielle følelser rundt om fornærmede i sakene han er domfelt for. Han forteller om de etter hans fremstilling urettmessige anklager mot ham. Uten å kjenne til realiteten bak dette, er det vanskelig å gjøre noen personlighetsmessig vurdering av dette. Selv om det må være lov til å ha drømmer og vyer, fremstår nok observandens fremtidsplaner som urealistiske.'

Retten tar utgangspunkt i det som er nevnt ovenfor om gjentakelsesfaren på domstidspunktet. Imidlertid vil tiltalte være 43 år på løslatelsestidspunktet. Han er da blitt eldre og trolig roligere. Imidlertid har tiltalte så langt ikke endret atferd til tross for både soning av straff og forvaring, gjennomgåtte program og psykologbehandling. Hans personlighet, mangelfulle evne til å ta innover seg at han må avstå fra rusing og at han ikke ser hvordan hans handlinger virker på andre, taler for at det også om ni år vil være en tilbakefallsrisiko. Tidsbestemt fengselsstraff vil derfor ikke være tilstrekkelig

for å verne andres liv og helse; dvs hensynet til samfunnsvernet."

- (47) Jeg er enig i dette.
- (48) Forsvareren har ikke bestridt at vilkårene for forvaring foreligger, men har fremhevet at den tvil som foreligger må komme A til gode, at det må tas hensyn til at han har en liten sønn han ønsker å ha kontakt med, og at han fungerer godt i yrket som maler.
- (49) Jeg kan ikke se at noe av dette kan endre vurderingen av om forvaring skal idømmes.
- (50) Etter Høyesteretts praksis skal tidsrammen i normaltilfellene tilsvare lengden på den fengselsstraffen som alternativt hadde blitt utmålt, jf. HR-2017-751-A avsnitt 16. Denne utgjør da åtte år. Minstetiden bør da være fem år og fire måneder.
- (51) A har utholdt 709 dager i varetekt, som kommer til fradrag i tidsrammen og i minstetiden, se straffeloven § 83 femte ledd.
- (52) Jeg stemmer for denne

D O M :

I lagmannsrettens dom gjøres den endring at straffen settes til forvaring i 8 – åtte – år, med en minstetid på 5 – fem – år og 4 – fire – måneder.

Til fradrag i tidsrammen og minstetiden går 709 – syvhundreogni – dager for utholdt varetekt.

- (53) Kst. dommer **Sverdrup:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (54) Dommer **Bergh:** Likeså.
- (55) Dommer **Kallerud:** Likeså.
- (56) Dommer **Webster:** Likeså.
- (57) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I lagmannsrettens dom gjøres den endring at straffen settes til forvaring i 8 – åtte – år, med en minstetid på 5 – fem – år og 4 – fire – måneder.

Til fradrag i tidsrammen og minstetiden går 709 – syvhundreogni – dager for utholdt varetekt.

Riktig utskrift bekreftes: